

Materiały do dyskusji po projekcji filmu *Wyzwolenie*

Film „Wyzwolenie” (org. From Shock to Awe) prezentuje historie dwóch amerykańskich weteranów wojen w Iraku i Afganistanie, którzy podobnie jak tysiące innych żołnierzy po powrocie do domów i zakończeniu służby w armii nie są w stanie poradzić sobie z przeszłością. Głębokich ran psychicznych wyniesionych z pola walki nie udaje się wyleczyć konwencjonalnymi metodami - ani przy pomocy przypisywanych im w dużych ilościach leków farmaceutycznych, ani poprzez tradycyjne formy terapii. Codzienne życie staje się koszmarem zarówno dla bohaterów filmu, jak i dla ich rodzin. Matt i Mike decydują się więc na leczenie powracającymi obecnie do łask psychodelikami i biorą udział w wywodzącej się z Amazonii ceremonii ayahuaski.

Film w reżyserii Luca Côté dotyka nie tylko tematu terapeutycznych właściwości substancji psychodelicznych i rosnącego zainteresowania nimi w tzw. świecie zachodnim, ale dostarcza też materiału do dyskusji wokół zagadnień takich jak okrucieństwo wojny i tragiczny los weteranów wojennych; polityka narkotykowa a prawa człowieka; prawo do najwyższych możliwych standardów leczenia, w tym wyboru jego metody; kontrowersje wokół poczynań przemysłu farmaceutycznego.

Projekt Inicjatywy Helsińskiej możliwy jest dzięki finansowemu wsparciu Fundacji im. Stefana Batorego i Open Society Foundations

Czym jest ayahuaska?

Ayahuaska to wywar z roślin zawierających DMT (psychodeliczną substancję psychoaktywną), które pochodzą z dżungli amazońskiej i których stosowanie podczas ceremonii szamańskich jest mocno zakorzenione w rdzennej kulturze krajów Ameryki Łacińskiej, takich jak Peru, Brazylia, Ekwador, Boliwia. Ze względu na swoje psychodeliczne właściwości ayahuaska używana była tradycyjnie do uzdrawiania, a także do osiągania przemiany duchowej.

Od około 20 lat obserwujemy znaczący wzrost zainteresowania ayahuaską w kulturze zachodniej. Dotyczy to również innych substancji psychodelicznych, takich jak LSD, psylocybina (składnik niektórych grzybów), meskalina (składnik niektórych kaktusów), a także MDMA (które co prawda klasycznym psychodelikiem nie jest, ale może wywoływać podobne stany psychiczne i przynosić podobne efekty, także terapeutyczne). Ich działanie wywołuje zmiany świadomości, zmiany sposobu postrzegania świata, sposobu myślenia, a także odczuwania emocji, porównywane do marzeń sennych, stanów osiąganych poprzez długotrwałą medytację lub hipnozę. Niektórzy uczestnicy ceremonii ayahuaski liczą na przeżycia mistyczne czy duchowe, inni poszukują w niej odpowiedzi na pytania natury egzystencjalnej, dla szerokiej rzeszy, do której należą bohaterowie filmu, jest ona nadzieją w leczeniu zespołu stresu pourazowego (PTSD), depresji, a także innych dolegliwości natury psychicznej. Potencjał medyczny psychodelików jest obecnie przedmiotem zainteresowania naukowców różnych dziedzin, w wielu ośrodkach akademickich na świecie (w tym w Polsce), a o badaniach nad tymi substancjami mówi się, że przeżywają dziś swój renesans.

Potencjał medyczny psychodelików

Odkryte wieki temu przez rdzennych mieszkańców Ameryki właściwości ayahuaski (a także potencjał medyczny innych psychodelików) są przedmiotem zainteresowania i badań współczesnych naukowców. Starają się oni potwierdzić przydatność psychodelików w walce ze stanami lękowymi (włącznie z lękiem towarzyszącym osobom będącym w terminalnych stadiach chorób), uzależnieniami, zaburzeniami odżywiania, czy wspomnianymi wyżej depresją oraz zespołem stresu pourazowego, będącym wynikiem traumatycznych przeżyć, niekoniecznie wojennych, ale także np. związanych z przemocą domową, seksualną, psychiczną, doświadczeniem zagrożenia życia, śmierci bliskiej osoby itp. Choć liczba i zakres badań systematycznie rosną, ich przeprowadzanie utrudnia wciąż aktualnych stan prawny (o którym poniżej).

Ponieważ najszerzej zakrojone, długotrwałe badania prowadzone np. przez amerykańskie Multidisciplinary Association for Psychedelic Studies (MAPS) są jeszcze w toku, trudno mówić o ich jednoznacznych wynikach. Wstępne rezultaty są jednak bardzo obiecujące. Jeśli zostaną potwierdzone, mogłyby zrewolucjonizować sposób leczenia niektórych zaburzeń, a w rezultacie uratować wiele żyć ludzkich.

Pozostając przy temacie filmu - w samych Stanach Zjednoczonych żyje około 3 milionów weteranów i weteranek wojen prowadzonych od 2001 roku w Iraku i Afganistanie. Według statystyk, co piąty/piąta z nich cierpi na depresję lub zespół stresu pourazowego. Ponieważ konwencjonalne metody leczenia często nie przynoszą ulgi (za to mnożą kolejne problemy natury zdrowotnej, wynikające z przyjmowania ogromnej ilości silnych farmaceutyków), a państwo nie oferuje wystarczającej opieki i wsparcia, według statystyk codziennie ponad 20 weteranów/weteranek w USA odbiera sobie życie. Nie powinien wobec tego dziwić fakt, że coraz częściej osoby cierpiące na PTSD zwracają się ku alternatywnym metodom leczenia, w tym z użyciem psychodelików. Ceremonie ayahuaski prowadzone są dziś już nie tylko w Amazonii, ale także w Ameryce czy Europie (przy czym trzeba zaznaczyć, że odbywa się to często nielegalnie i nie zawsze jest bezpieczne, o czym poniżej).

Podobnie rzecz ma się z depresją - według Światowej Organizacji Zdrowia jedną z najczęstszych chorób na świecie. Według szacunków w samej Polsce na depresję cierpi około 1,5 mln ludzi. I tak jak w przypadku osób zmagających się z zespołem stresu pourazowego, skazane są one na dostępie na rynku leki o niewielkiej skuteczności. Dotychczasowe badania sugerują, że psylocybina mogłaby przynieść im choćby czasową ulgę.

Za stosowaniem psychodelików w terapii (a zatem w nadzorowanych, bezpiecznych warunkach) przemawia także fakt, że wbrew powszechnemu mniemaniu nie są uzależniające. Co ciekawe, wydaje się, że odpowiednio stosowane mogą pomóc w walce z uzależnieniami od innych substancji np. alkoholu czy nikotyny. Ponadto substancje te nie powodują tak negatywnych skutków ubocznych jak wiele leków stosowanych dotychczas w psychiatrii. Bilans zysków i strat już przy obecnym stanie wiedzy przemawia na korzyść psychodelików.

Trzeba przy tym jednak wyraźnie zaznaczyć, że pomimo iż są to substancje stosunkowo bezpieczne, używane poza kontekstem terapeutycznym (lub badawczym) oraz bez wsparcia i kontroli doświadczonego specjalisty mogą przynieść skutek odwrotny do zamierzonego i np. nasilić istniejące poważne choroby psychiczne. Istnieje też szereg innych przeciwwskazań do stosowania tego rodzaju substancji, np. choroby układu krążenia. Z tego

powodu należy z ogromną rezerwą podchodzić do łatwo dostępnych ceremonii i rytuałów, organizowanych przed domorosłych, lokalnych „szamanów”.

Dlaczego psychodeliki są nielegalne?

Choć wszystko wskazuje na to, że psychodeliki mają duży potencjał leczniczy, badania nad ich właściwościami zostały skutecznie zahamowane w latach 70-tych XX wieku. W 1971 roku ONZ uchwaliła tzw. Konwencję o substancjach psychotropowych, która w praktyce wprowadziła kryminalizację substancji psychoaktywnych (potocznie nazywanych narkotykami), do których zakwalifikowała także psychodeliki. Co więcej, bezpodstawnie zostały one umieszczone w Wykazie I Konwencji, wśród substancji nieposiadających medycznego zastosowania.

Przepisy krajowe - tj. Ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii z dnia 29 lipca 2005 roku - odzwierciedlają zapisy prawa międzynarodowego - posiadanie, udostępnianie, sprzedaż etc. psychodelików jest w Polsce nielegalna. Reguluje to rozdział 7. Ustawy dot. przepisów karnych (art. 53-62a) m.in.:

Art. 62. Odpowiedzialność karna za nieuprawnione posiadanie środków odurzających lub substancji

1. Kto, wbrew przepisom ustawy, posiada środki odurzające lub substancje psychotropowe, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

2. Jeżeli przedmiotem czynu, o którym mowa w ust. 1, jest znaczna ilość środków odurzających lub substancji psychotropowych, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

Podobnie jak na poziomie ONZ także w krajowym Wykazie środków odurzających i substancji

psychotropowych DMT (zawarta w ayahuasce), psylocybina, meskalina, LSD, MDMA zostały zakwalifikowane do grupy I-P, a zatem zostały uznane za „substancje o braku zastosowań medycznych i o dużym potencjale nadużywania, które są wyłączone z obrotu farmaceutycznego i mogą być używane jedynie w celu prowadzenia badań naukowych”.

Rygorystyczne regulacje międzynarodowe oraz przepisy prawa karnego większości państw powodują, że osoby szukające dostępu do psychodelików w celach terapeutycznych narażone są na poważne konsekwencje karne oraz - w wyniku zepchnięcia praktyk z użyciem psychodelików do podziemia - na wszelkie niebezpieczeństwa wynikające z konieczności polegania na osobach, których uczciwości i kompetencji nie są w stanie zweryfikować. Konsekwencją takiego stanu rzeczy jest także to, że badania naukowe z użyciem psychodelików są bardzo utrudnione (wymagają bowiem wielu specjalnych zgód i obostrzeń), a zatem postęp w tej dziedzinie przebiega wolniej niż jest to uzasadnione.

Aktualny stan prawny w Polsce kwestionuje powołane w 2019 roku przy Polskiej Sieci Polityki Narkotykowej Polskie Towarzystwo Psychodeliczne (PTP), zrzeszające naukowców różnych dziedzin, między innymi antropologów społecznych, biologów, chemików, etnobotaników, farmaceutów, lekarzy, prawników, psychologów, socjologów, a także aktywistów, zainteresowanych rozwojem nauki i debaty dotyczącej psychodelików w Polsce. Jednym z celów działalności PTP jest „zmiana statusu prawnego psychodelików poprzez przeniesienie ich w Wykazie środków odurzających i substancji psychotropowych z grupy I-P (substancje o braku zastosowań medycznych i wysokim potencjale nadużywania) do grupy IV-P (substancje o istotnych zastosowaniach medycznych i małym potencjale nadużywania, które mogą być stosowane w celach medycznych, naukowych i przemysłowych)”, a w dalszej perspektywie dekryminalizacja psychodelików. Istnieją bowiem państwa, które zdekryminalizowały posiadanie substancji psychoaktywnych na własny użytek. Są to m.in. Portugalia, Szwajcaria, Hiszpania, Czechy. Ponieważ modele dekryminalizacji różnią się od siebie, odsyłam do poniższego spisu źródeł, gdzie wymienione są publikacje w języku polskim dotyczące polityki narkotykowej poszczególnych krajów.

Przykładowe źródła wiarygodnych informacji

Wiedza książkowa:

Maciej Lorenc „Czy psychodeliki uratują świat?”, Wyd. Krytyka Polityczna, 2019

Torsten Passie „Terapia z użyciem MDMA i innych entaktogenów”, tłum. Maciej Lorenc, Wyd. Cień Kształtu, 2020

Daniel Pinchbeck, Sophia Rokhlin „Gdy rośliny śnią”, tłum. Maciej Lorenc, Wyd. Cień Kształtu, 2020

Publikacje Open Society Foundations z serii Lessons For Drug Policy (dostępne w kilku językach, w tym po polsku), opisujące ciekawe i skuteczne polityki narkotykowe w:

Szwajcarii

<https://www.opensocietyfoundations.org/publications/mountaintops>

Portugalii

<https://www.opensocietyfoundations.org/publications/drug-policy-portugal-benefits-decriminalizing-drug-use>

Czechach

<https://www.opensocietyfoundations.org/publications/balancing-act-policy-making-illicit-drugs-czech-republic>

Katalonii w Hiszpanii

<https://www.opensocietyfoundations.org/publications/innovation-born-necessity-pioneering-drug-policy-catalonia>

Internet:

Zakładka Narkopolityka na stronie Krytykapolityczna.pl - znaleźć tam można szereg tekstów, wywiadów, fragmentów książek
<https://krytykapolityczna.pl/narkopolityka/>

Polskie Towarzystwo Psychodeliczne - na FB Towarzystwa m.in. ogólnodostępne webinary psychodeliki.org

Zapis rozmowy przed filmem „Wyzwolenie” na temat potencjału terapeutycznego substancji psychoaktywnych, Lublin 2020:
<https://www.facebook.com/222576883645/videos/788058738597299/>

Źródła zagraniczne:

Organizacje i instytucje zajmujące się badaniem i popularyzowaniem wiedzy dot. psychodelików oraz rzecznictwem na rzecz zmiany przepisów prawnych (strony www prowadzone w języku angielskim):

International Center for Ethnobotanical Education, Research, and Service (ICEERS), Hiszpania
<https://www.iceers.org>

Beckley Foundation, Wielka Brytania
<https://www.beckleyfoundation.org>

Multidisciplinary Association for Psychedelic Studies (MAPS), USA
<https://maps.org>

Opracowała Magdalena Dąbkowska,
ekspertka polityki narkotykowej
HELSIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA